

Lezing 7: “Zijt altijd bereid tot verantwoording”

Luisteren naar andersdenkenden

De zevende lezing draagt de titel “Zijt altijd bereid tot verantwoording” (1 Petr. 3:15) en gaat over het luisteren naar en het gesprek aangaan met andersdenkenden. Dit als onderdeel van het subthema ‘Horen naar elkaar’. Als christenen wordt ons voorgehouden wel in de wereld te staan, maar niet van deze wereld te zijn. De wereld waarin wij staan is over het algemeen niet erg christelijk georiënteerd. Tijdens deze lezing willen we nadenken over de wijze waarop we als christenen concreet het gesprek kunnen aangaan met andersdenkenden. Deze lezing is een besloten lezing, als onderdeel van het beleidspunt maatschappelijke bezinning.

Voor deze lezing hebben we prof. dr. M.J. Kater *VDM* uitgenodigd. Hij zal op 3 maart 2022 *Deo Volente* zijn lezing voor ons uitspreken.

Aan de *lector* zijn de volgende vragen gesteld:

1. Waarom moeten we als christenen het gesprek aangaan met andersdenkenden?
2. Hoe kun je een oprecht luisterend oor bieden en tegelijk voorkomen dat je tekort doet aan je eigen standpunten?
3. Welke concrete handvatten zijn er voor gespreksvoering met andersdenkenden?

Een onderdeel van het luisteren naar en het gesprek aangaan met andersdenkenden is het in aanraking komen met andere levensovertuigingen. Rineke behandelt in het voorbereidingsartikel de verhouding tussen verschillende religies en het ontmoeten van andersdenkenden.

Ontmoeting in het midden

Vorbereidingsartikel lezing 'In gesprek met andersdenkenden'

In 2016 bracht Lester R. Kurtz een boek uit getiteld 'Gods in the Global Village'. In zijn voorwoord beschrijft hij hoe de wereld in brand staat. Na de Koude Oorlog is er nog steeds sprake van nucleaire dreiging, ondanks de voortschrijdende technologie is er sprake van hongersnoden en er worden talloze oorlogen uitgevochten. Een deel van deze wereldwijde crisis is te wijten aan strijd rondom geloof (p. VIII). Deze strijd ontstaat door een botsing tussen verschillende denkende mensen. Deze mensen ontmoeten elkaar ook in het dagelijks leven. Maar hoe ervaren zij de verschillen en wat is de invloed daarvan op een gesprek?

Tekst: Rineke Bouwman

Blijkbaar zit geloof zo diep dat het het vermogen heeft een wereldwijde crisis te creëren. Zonder communicatie zijn we nergens, helemaal niet als er crisis is of op de loer ligt. Eboo Patel, een interreligieuze activist zei ooit (A-Z Quotes, z.d.): "The question of how people orient around religion differently, or interact with one another, whether that be based on conflict or cooperation, will be one of the most engaging questions of the 21st century."

Wij, als onderdeel van een religieuze groep, komen het aspect van communicatie over ons geloof ook regelmatig tegen in ons dagelijks leven. Tijdens de komende lezing hoopt prof. dr. M.J. Kater ons meer te vertellen over hoe wij onze communicatie met andersdenkenden het beste vorm kunnen geven. Maar voor we daar met elkaar over na gaan denken is het belangrijk iets te weten over de andersdenkende waar we mee in gesprek gaan. Eerst kijken we hoe mensen met een andere levensovertuiging de wereld

zien. Vervolgens kijken we hoe mensen die anders denken elkaar zien. Als laatste zullen we beide aspecten aan elkaar koppelen.

Het concept levensovertuiging kan opgedeeld worden in steeds kleinere onderdelen tot je uitkomt bij een specifieke overtuiging. Eerst is er de tweedeling van theïsten en atheïsten. Bewust is niet het woord religie gebruikt omdat de tweede groep niet religieus is, maar wel een bepaalde levensovertuiging heeft. Theïsten kunnen weer opgedeeld worden in monotheïsten en polytheïsten. Onder de eerste groep valt een kleiner aantal, maar wel frequenter aangehangen religies; het christendom, de islam, het jodendom en het hindoeïsme. Polytheïsten zijn bijvoorbeeld aanhangers van natuurgodsdiensten maar ook de uitgestorven religies van bijvoorbeeld de oude Grieken vallen hieronder. Onder het atheïsme vallen levensovertuigingen, zoals het boeddhisme. Er wordt nu apart naar deze verschillende godsdiensten gekeken en de belangrijkste aspecten worden benoemd.

Monotheïstische religies

De monotheïstische religies christendom, islam en jodendom hebben respectievelijk 31,2%, 24,1% en 0,2% aanhangers onder de totale wereldbevolking in 2015 (Kottak, 2019).

Het mogen dan drie verschillende religies zijn, historisch gezien staan ze relatief dicht bij elkaar. Het christendom is voortgekomen uit het jodendom en de islam is gebaseerd op zowel het christendom en het jodendom. Alle drie de religies zijn ontstaan vanuit culturen die westers genoemd worden. Ze zijn ontstaan onder de invloeden van de Grieks-

Romeinse beschaving en het Zoroastrisme, een traditie uit Mesopotamië. Hierdoor hebben de drie religies een westerse visie op het individu. Daarnaast geloven ze allen dat God de wereld heeft geschapen vanuit het niets en dat die schepping zich voortzet naar zijn wil (Corrigan, Denny, Jaffee & Eire, 2011).

Ondanks deze overeenkomsten zijn er ook duidelijke verschillen. Het zou te ver gaan om ze allemaal te benoemen, daarom zullen er alleen wat grote verschillen belicht worden.

Ten eerste verschillen ze wat betreft het denken over de ware God. Het christendom hecht grote waarde aan de drie-eenheid, de islam juist aan de eenheid van God en het jodendom ziet een sterk verband tussen God en de Messias Die verwacht wordt (Corrigan, et. al, 2011).

Verder zijn er duidelijke verschillen in de eredienst. Met de christelijke eredienst hebben wij allemaal genoeg ervaring. Voorbeelden hiervan zijn dat we bidden en danken voor ons eten en aan het begin en het eind van de dag. Hiervoor zijn formuliergebeden, hoewel vrije gebeden ook heel gewoon zijn. Moslims daarentegen zeggen minimaal vijf keer per dag vaste gebeden op en Joden drie keer per dag (Basharat, 2009; Shurpin, z.d.). De dagen die gewijd zijn aan de eredienst verschillen ook per godsdienst. Zo is voor het christendom de zondag de belangrijkste dag, voor de islam de vrijdag en voor het jodendom de zaterdag (Bouma, Haidar, Nyland & Smith, 2003).

Als laatste wil ik nog de verschillen in eetgewoonten noemen. Het christendom heeft geen specifieke regels over welke soorten voedsel wel en niet geconsumeerd worden of wanneer men bepaald voedsel tot zich moet nemen. De islam en het jodendom hebben daar wel regels voor. Moslims delen eten op in halal en haram voedsel. De eerste

groep is het voedsel dat wettelijk toegestaan is te eten, de tweede groep is het verboden voedsel (Koçturk, 2002). De Joden eten hun voedsel koosjer (Buckser, 1999). Deze voedselregels over wat wel en wat niet gegeten mag worden en hoe voedsel bereid moet worden zijn gebaseerd op Leviticus 11:1-47 en Deuteronomium 14:2-20 (Green & McDonald, 2013).

Onder de monotheïstische godsdiensten wil ik ook het hindoeïsme nog noemen. In 2015 was 15,1% van de totale wereldbevolking aanhanger van het hindoeïsme (Kottak, 2019). Alhoewel deze religie vaak niet genoemd wordt onder de monotheïstische godsdiensten valt deze godsdienst er wel onder. Hindoes geloven namelijk in één god genaamd Brahman. Deze god kan zichzelf in allerlei verschillende vormen tonen. De hindoes zien spiritualiteit als een manier van leven. Andere belangrijke aspecten voor hen zijn familie, karma en reïncarnatie (Thrane, 2010).

Polytheïstische godsdiensten

Hoeveel polytheïstische religies er zijn is niet bekend. Onder het polytheïsme vallen ook veel religies van relatief kleine volken in bijvoorbeeld Afrika en Zuid-Amerika. Een deel hiervan is niet beschreven en een ander deel is vrijwel of helemaal uitgestorven. Polytheïstische religies zien de kosmos als een samenwerkend proces. De goden werken samen in het creëren en onderhouden van de wereld. Deze verschillende goden hebben elk hun eigen functie of taak en worden op hun eigen manier geëerd. Om de verhoudingen tussen de verschillende goden aan te geven zijn er mythes over hoe de goden staan ten opzichte van elkaar en hoe zij handelen. Voorbeelden van polytheïstische godsdiensten waar deze mythes terug te zien zijn, zijn de Egyptische en Griekse mythologie (Assmann, 2004).

Andere levensovertuigingen

Het boeddhisme wordt vaak een godsdienst genoemd maar is in werkelijkheid een levenswijze, omdat boeddhisten geen god hebben. In 2015 hing 6,9% van de wereldbevolking deze manier van leven aan (Kottak, 2019). Het boeddhisme is gebaseerd op drie basisprincipes. Het eerste principe is vergankelijkheid. Alles om ons heen verandert en ontwikkelt zich, ook al kunnen wij dat niet altijd zien. Het tweede principe is lijden. Mensen houden van stabiele situaties, maar de wereld verandert continu. Door deze verandering ontstaat er een constant lijden in het leven van de mens. Het laatste principe is het idee van de niet-zelf. Alles op aarde verandert, dus er zijn geen permanente stoffen, ook niet de fysieke vorm van de mens. Door acceptatie van deze drie principes kan de mens de hoogste staat, Nirwana, bereiken (Oppy & Trakakis, 2018).

Naast het boeddhisme zijn er ook vele andere atheïstische levensovertuigingen. Zoals het woord al aangeeft zijn atheïsten mensen die niet in een god geloven. Dit kan in allerlei vormen komen. Mensen die simpelweg nergens in geloven en zich niet met zaken buiten het dagelijks leven bezighouden, mensen die geloven in de wetenschap, enzovoorts.

Postmodernisme

Een tegenwoordig populaire denkwijze is het postmodernisme. De absolute waarheid van de klassieke en moderne tijd was gebaseerd op een tijdloze onveranderlijke realiteit. Plato ontwikkelde een tijdloze ontologie op basis waarvan deze waarheid gebouwd kon worden. Het postmoderne denken gaat ervan uit dat Plato niet juist was in zijn idee van de tijdloze ontologie. Het gaat ervan uit dat er niets onveranderlijks is waarop de absolute waarheid gebaseerd kan worden. Daarom is het voor de menselijke reden onmogelijk om een absolute waarheid te formuleren. Alles is

dan afhankelijk van de onderwerpen en objecten in de tijd en omgeving waarin men leeft (Canale, 2007).

Als levensovertuigingen ook in dat kader gezien worden kan gezegd worden dat geen enkele levensovertuiging de waarheid in pacht heeft, omdat er niets onveranderlijks is om die op te baseren. Dit leidt ertoe dat alle levensovertuigingen gelijk zijn.

Naar aanleiding daarvan zijn opmerkingen als 'leven en laten leven' en 'jij jouw ding en ik het mijne' ontstaan. Deze opmerkingen worden ook vaak gemaakt in het kader van een gesprek over verschillende levensovertuigingen. Zij komen dus voort uit het idee dat het onmogelijk is dat de ene levensovertuiging beter zou zijn dan de ander.

Sociale categorisatie

Om voor onszelf de wereld om ons heen duidelijk te krijgen categoriseren we. Dit gebeurt op verschillende vlakken, zoals ras, sekse en religie. Als er op deze manier gecategoriseerd wordt is er sprake van sociale categorisatie. Een proces dat hierbij optreedt is het proces van inclusie, of juist van exclusie. Laten we het voorbeeld van levensovertuiging nemen. Als we een andere christen tegenkomen ontstaat er een gevoel van gelijkens en solidariteit. Komen we echter iemand met een andere levensovertuiging tegen, ontstaat er een vermoeden van verschillen. Dit kan al snel kan leiden tot een vorm van wantrouwen (Bodenhausen, Todd & Becker, 2006).

In combinatie met het zojuist beschreven postmodernisme kan sociale categorisatie leiden tot drie verschillende reacties. Er kan inclusie of exclusie ontstaan. Of, door een postmodernistische denkwijze kunnen de gesprekspartners de afstand bewaren en zowel inclusie als exclusie vermijden.

Conclusie

We begonnen dit artikel met het kijken naar verschillende levensovertuigingen. Vervolgens zagen we dat er bij het ontmoeten van iemand met een andere levensovertuiging sociale categorisatie plaatsvindt. Er ontstaat daarbij een gevoel van inclusie of exclusie. Het eerste gebeurt als we medechristenen ontmoeten en met hen een band voelen, omdat we hetzelfde geloven. Als we iemand met een ander geloof ontmoeten ontstaat er een gevoel van exclusie, doordat de nadruk komt te liggen op de verschillen. Bij een ontmoeting met iemand met een andere levensovertuiging kan ook een postmodernistische visie de boventoon gaan

voeren. In dat geval laten beide partijen elkaar vrij, zij luisteren wel naar elkaar maar doen geen poging tot elkaar te komen.

We zijn op zoek naar een vierde optie in een gesprek. Deze optie bevat een manier om een gesprek aan te gaan waarin we tot elkaar kunnen komen. Geen gesprek waar wantrouwen of afstand richting elkaar overheerst, maar juist een gesprek waar we dichter tot elkaar kunnen komen. Tijdens de komende lezing zullen we meer te horen krijgen over waarom een dergelijk gesprek noodzakelijk is en hoe we dat het beste kunnen aanpakken.

Literatuur

- Assmann, J. (2007). *Monotheism and polytheism* (pp. 17-31). Harvard University Press.
- Basharat, T. (2009). The characteristic features of worship as propounded by Islam. *Al-Adwa*, 24, 27-41.
- Bodenhausen, G. V., Todd, A. R. & Becker, A. P. (2006). Categorizing the social world: Affect, motivation, and self-regulation. *Psychology of learning and motivation*, 47, 123-155.
- Bouma, G., Haidar, A., Nyland, C., & Smith, W. (2003). Work, religious diversity and Islam. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 41(1), 51-61.
- Buckser, A. (1999). Keeping kosher: eating and social identity among the Jews of Denmark. *Ethnology*, 38(3) 191-209.
- Canale, F. L. (2007). Absolute theological truth in postmodern times. *Andrews University Seminary Studies*, 45(1), 87-100.
- Corrigan, J., Denny, F., Jaffee, M. S. & Eire, C. (2016). *Jews, Christians, Muslims: a comparative introduction to monotheistic religions*. New York: Routledge.
- Green, J. B., & McDonald, L. M. (Eds.). (2013). *The world of the New Testament: Cultural, social, and historical contexts*. Michigan: Baker Academic.
- Koçturk, T. O. (2002). Food rules in the Koran. *Food & Nutrition Research*, 46(3) 137-139.
- Kottak, C.P. (2019). *Cultural Anthropology: Appreciating cultural diversity*. New York: McGraw-Hill Education.
- Kurtz, L.R. (2016). *Gods in the Global Village: The World's Religions in Sociological Perspective*. Londen: Sage.
- Oppy, G. & Trakakis, N.N. (2018). *Interreligious Philosophical Dialogues: Volume 3*. New York: Routledge.
- Shurpin, Y. (z.d.). *Why Do Jews Pray Three Times a Day?* Geraadpleegd op 27 juli 2021, Chabad.org: <[Why Do Jews Pray Three Times a Day? - Prayer \(chabad.org\)](https://www.chabad.org/why-do-jews-pray-three-times-a-day)>
- Thrane, S. (2010). Hindu end of life: Death, dying, suffering, and karma. *Journal of Hospice & Palliative Nursing*, 12(6), 337-342.
- Z.a. (z.d.). *The question of how people orient around religion differently, or interact with one another, whether that be based on conflict or cooperation, will be one of the most engaging questions of the 21st century.* Geraadpleegd op 27 juli 2021: AZ Quotes: <[Eboo Patel quote: The question of how people orient around religion differently, or... \(azquotes.com\)](https://azquotes.com/quote/100000)>.